

УДК 37.011(73)

Козубовська І. В.

д. пед. н., професор, завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету, kozub@hotmail.com,

Розлуцька Г.М.

д. пед. н., професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету, grozlutska@ukr.net,

Сідун Л.М.

аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету, kozub@hotmail.com,

Україна, м. Ужгород

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ США

В статті розглядається проблема полікультурної освіти в США. Відзначається, що тільки полікультурна політика здатна вирішити різні актуальні проблеми в багатонаціональному суспільстві. Необхідність співіснування великих і малих етнічних спільнот вимагає такої системи освіти, яка враховує національні та етнічні розбіжності. Це - полікультурна освіта, яка є частиною загальної освіти і забезпечує формування полікультурної особистості зі збереженням власної ідентичності і готовністю жити в мирі і гармонії з представниками різних расових, етнічних, культурних, релігійних груп в реаліях сучасного суспільства. Мета статті – проаналізувати особливості полікультурної освіти і виховання учнів початкової школи США.

***Ключові слова:** культурні відмінності, багатонаціональне суспільство, полікультурна освіта, учні початкової школи, етнічні меншини, США.*

Постановка проблеми. Україна належить до багатонаціональних країн, де, поряд з українцями, проживають представники багатьох інших

національностей. Останнім часом має місце певне напруження в міжнаціональних відносинах, в зв'язку з чим актуалізуються питання полікультурного виховання.

Як один із провідних принципів виховання громадянина в «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» зазначається принцип полікультурності. Його реалізація означає, що в процесі громадянського виховання мають створюватись умови для формування особистості, вихованої в національній культурі і водночас відкритої іншим культурам, ідеям і цінностям. Тільки така особистість здатна зберегти свою національну ідентичність, оскільки глибоко усвідомлює національну культуру як невід'ємну складову світової культури.

Різні аспекти полікультурного виховання, освіти розглядаються в працях багатьох вітчизняних учених (М.Галицька, О.Гуренко, І.Мигович та ін.). Проте слід підкреслити, що недостатньо вивченими залишаються питання полікультурного виховання, формування міжкультурної толерантності особистості в ранньому віці. Водночас, на нашу думку, це є однією з найбільш важливих умов успішного формування полікультурної особистості.

Проблема полікультурного виховання є актуальною для всіх багатонаціональних країн світу, тому вважаємо доцільним вивчення зарубіжного досвіду і впровадження найбільш прогресивних ідей у вітчизняний освітній простір. Особливо значні здобутки в цьому плані є в США. Ця країна відрізняється від звичайних багатонаціональних держав низкою особливостей, однією з яких є той факт, що міжкультурна взаємодія складалася тут не в рамках окремих етносів, а мігрантів – вихідців з різних країн, представників різних культурних груп. На території держави проживають представники багатьох національних меншин і внаслідок постійної масової міграції формуються нові етнокультурні групи, виникають специфічні міжетнічні відносини. В зв'язку з цим важливою складовою державної політики США є політика полікультурності.

Мета статті – розкрити особливості полікультурного виховання учнів початкової школи США.

Виклад основного матеріалу. Політика полікультурності, яка здійснюється в США впродовж багатьох років, передбачає толерантне відношення політичної влади до питання пристосування різних етнічних груп до загальнодержавних норм і пропонує зняти історичну напруженість між громадянською культурою та етнічною культурою. Полікультурна політика тісно пов'язана з процесом створення єдиного громадянського суспільства в умовах різноманіття етнічного складу населення і слугує формуванню американської нації і одночасно забезпечує інтереси різних етнічних груп, перш за все, афроамериканців і латиноамериканців, які є найбільшими.

Мета полікультурності – створення відкритого суспільства, в якому представники всіх груп (соціальних, культурних, етнічних) мають можливості для саморозвитку, самоактуалізації зі збереженням унікального культурного походження. Полікультурність розглядається як демократична політика вирішення проблем культурного і соціального різноманіття у суспільстві, яка включає освітній, лінгвістичний, економічний і соціальний компоненти і має специфічні механізми втілення.

Особливо важливе значення має освітній компонент, оскільки саме в процесі навчання і виховання формується полікультурна особистість.

Законодавча база полікультурної освіти створювалася поступово, відповідно до принципів Американської Конституції про демократію й права людини. Наприкінці ХХ - початку ХХІ століття в США реалізується комплекс заходів, сформульованих в державних документах, які сприяють реалізації ідей полікультурної освіти в шкільній практиці. Серед важливих документів можна назвати наступні: «Одна нація, багато народів», «Десегрегація», «Америка в ХХІ столітті: у пошуках нового майбутнього», «Освіта 2000», федеральний закон «Жодна дитина не відстає», федеральна програма «Американська ініціатива конкурентоспроможності в освіті», у яких є положення, що підкреслюють необхідність надання рівноцінної освіти особам, що

відрізняються за своїми культурними характеристиками від носіїв домінуючої в суспільстві культури.

В реаліях полікультурної освіти США сьогодні можна визначити наступні характеристики: відображення ідей етнокультурного різноманіття суспільства в навчальних планах і змісті предметів; міждисциплінарний підхід в побудові навчальних планів і освоєнні основних понять полікультурності; підготовка учнів до активної участі в житті суспільства і вирішення соціальних питань, розвиток критичного та креативного мислення; врахування особливостей культури і стилю мислення учнів; виявлення і засудження расизму та дискримінації; співпраця з батьками та громадськістю; створення в навчальних закладах клімату взаєморозуміння, підтримки всіх етнічних груп.

Американські дослідники (Дж.Бенкс [1], С. Слітер [2], С.Шелтер [3] та ін.) мету полікультурної освіти вбачають у збереженні й розвитку усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, які існують у певному суспільстві, в передачі цієї спадщини молодому поколінню. Її завданнями є розробка освітньої політики, програм підготовки вчителя, змісту освіти, створення доброзичливого психологічного й морального клімату та стосунків між усіма учасниками освітнього процесу на всіх його рівнях, де кожна молода людина, незалежно від етнічного походження, фізичних рис, статі й родових орієнтацій, вікових, релігійних відмінностей, мала б усі необхідні можливості для свого інтелектуального, соціального та психологічного розвитку.

Наголошується на необхідності запровадження принципів полікультурної освіти, починаючи з початкової школи, оскільки саме цей період є найбільш сприятливим для цілеспрямованого формування полікультурної особистості, громадянина багатокультурного суспільства.

Більшість американських учених вважають, що сьогодні слід зосередити зусилля на перебудові всієї системи шкільної освіти, включаючи початкову. В цьому вони вбачають широкі можливості підготовки учнів до життя у багатонаціональному світі, формування у них ідей демократії та плюралізму.

Пропонуються різні напрями перебудови шкільної системи з метою реалізації ідей полікультурної освіти.

Одна з найбільш відомих дослідників в галузі полікультурної освіти С.Ніето у своїй книзі «Стверджуючи різноманіття» представила сім характеристик полікультурної освіти, які розглядаються як шляхи її реалізації:

1. Шкільний навчальний план повинен стати повністю антирасистським та антидискримінаційним. У школі створюється атмосфера, коли учні відкрито обговорюють питання дискримінації і расизму. Крім того, навчальний план включає історію та культурні особливості різних національностей. Школярів вчать розпізнавати прояви расизму у суспільстві і кидати їм виклик.

2. Полікультурна освіта є частиною обов'язкової загальної освіти, що означає, що всі учні повинні вивчати і знати культурну спадщину різних етнічних груп.

3. Ідеї полікультурності повинні пронизувати весь навчальний план і бути включені у всі його аспекти, а також відображені у шкільному житті (в шкільних газетах, стендах, в оформленні школи: класах, коридорах, актовому залі, їдальні та ін.).

4. Полікультурна освіта адресована всім учням і представляє цінність для всіх груп учнів.

5. У школах навчають соціальній справедливості, готуючи учнів протистояти проявам расизму.

6. У процесі навчання слід заохочуватися питання учнів щодо полікультурності суспільства й освіти, соціальної справедливості.

7. Полікультурне виховання передбачає «критичну педагогіку» як метод навчання. Таким чином, школярі залучені в активну діяльність, у процес прийняття рішень та набуття соціальних навичок [4, 346].

Зміст навчальних планів і програм, які сьогодні діють у школах, свідчить про те, що важливим завданням полікультурної освіти є не тільки ознайомлення школярів з різними культурами, що функціонують у державі і світі, але й реалізація принципів соціальної справедливості стосовно тих учнів,

чий права в освітній сфері тією чи іншою мірою зазнають дискримінації. До цієї категорії учнів педагоги відносять расові, етнічні, релігійні й сексуальні меншини, школярів, які слабо володіють англійською мовою, осіб з обмеженими фізичним і розумовими можливостями .

Іншими важливими завданнями полікультурної освіти в сучасній американській школі є розвиток у всіх учнів, починаючи з початкових класів, умінь міжкультурної взаємодії, виховання поваги до носіїв інших культурних цінностей, подолання негативних культурних стереотипів, формування готовності до активних соціально-перетворюючих дій в суспільстві, створення умов для прийняття учнями загальнонаціональних цінностей.

Велике значення в організації полікультурної освіти надається створенню особливого полікультурного шкільного середовища, яке в розумінні американських педагогів включає матеріальні, ціннісні, міжособистісні умови взаємин школярів і персоналу, що працює в навчальному закладі. У результаті тривалої взаємодії в американській державі різних культур у школах спілкуються й вчаться представники багатьох расових, етнічних та інших культурних груп, які свідомо або підсвідомо включаються в процеси акультурації, тобто прилучення до цінностей іншої культури.

На думку прихильників полікультурної освіти, будь-яка школа має потенційні ресурси для зближення дітей, що представляють різні соціокультурні групи. Одним з таких ресурсів саме і є зміна шкільного середовища на основі принципів полікультурності для того, щоб усі школярі незалежно від культурної належності почували себе комфортно, впевнено, відчували себе повноцінними членами соціуму і шкільного співтовариства.

Сьогодні полікультурне середовище в американських школах створюється різними шляхами, які передбачають кілька основних напрямів. Це, наприклад, впровадження стратегії «множинної акультурації» на всіх рівнях діяльності навчального закладу, тобто в процесі навчання створюються умови для того, щоб учні, з одного боку, мали можливість вибору культурної

ідентифікації а з іншого – усвідомлювали себе членами єдиної нації й світового співтовариства, поділяли культурні цінності державного і планетарного рівня.

Другий напрям створення полікультурного шкільного середовища включає навчання всього персоналу, що працює в школі, а не тільки вчителів і учнів, умінням міжкультурної комунікації, починаючи від директора й закінчуючи бібліотекарем, лаборантами, працівниками їдальні. Таке навчання організує адміністрація департаменту освіти штату (міста), як правило, під час шкільних канікул на базі однієї із шкіл у вигляді робочого семінару, тренінгів, круглих столів за участю експертів з полікультурної освіти.

Третій напрям – залучення учнів і педагогів у спільну соціально-перетворюючу діяльність у ході реалізації практико-орієнтованих освітніх, культурних або соціальних проектів. У ході виконання таких проектів створюються реальні передумови для розвитку в його учасників толерантності, виховання адекватного ставлення до культурних відмінностей, розуміння й прийняття іншої культури, а також усвідомлення себе громадянином держави.

Четвертий напрям створення полікультурного освітнього середовища – наочне відображення культурного різноманіття класу й школи в класних приміщеннях, рекреаційних холах, бібліотеці, освітніх центрах. У полікультурних школах учні мають можливість знайомитися з історією, літературою, мистецтвом своєї культурної групи, а також з культурними досягненнями домінуючої й національної культури на різних виставках, фотосесіях, під час прослуховування радіо й перегляду телепередач.

Одним із ефективних шляхів вирішення освітніх проблем дітей – представників етнічних меншин є так зване «компенсаторне навчання» в початковій школі. Воно охоплює учнів, родини яких мають низький соціально-економічний статус; є представниками релігійних меншин, етнічних меншин, мігрантів; перебувають за межею бідності. Метою такого навчання є максимальна нейтралізація недоліків у навчанні і вихованні певних груп дітей, зокрема представників етнічних меншин, гнучка реакція на соціокультурні зміни середовища.

Широко використовуються в початковій школі можливості білінгвальної освіти, основний принцип якої полягає у двомовності, двокультурності навчання. Цей принцип заснований на тому, що всі учні школи можуть навчатися за двомовними програмами. Це, до речі, підтримується адміністрацією. Програма, заснована на принципі двомовності, була розроблена Радою з Національної Освіти для початкової і середньої школи. Вона передбачає не тільки вивчення другої мови, але й навчання здатності спілкуватися, функціонувати в двох культурах [5; 6].

У США розробляється безліч етнічних програм як реакція на прояв етнічного різноманіття. Полікультурна освіта апробує на практиці такі програми й проекти загальнонаціонального масштабу, як «початковий старт», «двомовне навчання», «пошук талантів», «розв'язок конфліктів мирним шляхом», «підготовка учнів до життя у світі, що змінюється», «освіта обдарованих дітей» і т.д.

Полікультурна освіта висуває значні вимоги до вчителя: знання етнографії, усвідомлення власної ідентичності, подолання етнокультурних стереотипів і упереджень, високі очікування від всіх школярів, незалежно від етнічної приналежності, вміння інтегрувати ідеї полікультурності в зміст навчального предмета, будувати толерантні відносини з учнями, їх батьками тощо. Учитель повинен враховувати в організації пізнавальної діяльності школярів їх власний соціокультурний досвід і створювати умови для використання цього досвіду в досягненні академічних успіхів, у розвитку соціальної активності. Крім того, він повинен уміти розкривати в процесі спілкування з учнями переваги домінуючої культури в житті суспільства й вплив, який ці переваги виявляють на інші культури та їх носіїв, водночас, визнавати право на існування інших культур, а також створювати в класі доброзичливу атмосферу, щоб усі школярі, незалежно від їхньої культурної належності, почували себе впевнено, могли реалізувати свої пізнавальні й соціальні потреби. Учитель повинен бути готовим включати ідеї полікультурної освіти у всі навчальні дисципліни на всіх етапах навчання; розкривати й уміти протистояти існуючим у школі й

суспільстві упередженням, забобонам, пов'язаним з негативними культурними стереотипами [7].

Слід відзначити, що сьогодні політика полі культурності, незважаючи на тривалий період розвитку, неоднозначно сприймається громадськістю США. В основному критика стосується наступних питань: полікультурність асоціюється з розпадом держави, в ній вбачають загрозу національній єдності; критики висловлюють побоювання про те, що вона містить у собі загрозу серйозних етнічних конфліктів; невдоволеність викликає досить суттєва фінансова підтримка етнічних груп; висувуються звинувачення в тому, що принцип полікультурності використовується деякими депутатами для передвиборчої агітації для отримання додаткових голосів виборців; деякі великі етнічні групи вбачають у ньому загрозу знизити їх статус і прирівняти їх до інших невеликих етнічних груп; існує думка, що полікультурність може діяти проти інтересів особистості, оскільки культурний детермінізм залишає мало місця для індивідуального розвитку особистості, формування системи її морально-духовних цінностей, передбачаючи що представники однієї етнічної групи мають спільні цінності.

Проте, незважаючи на критику і неоднозначне сприйняття політики полікультурності, вона все ж має значну підтримку в суспільстві, де сформувалася чітка позиція, що полікультурність – це цілісна державна політика, спрямована на вирішення проблем культурного різноманіття в багатокультурному суспільстві.

Висновки. Отже, сьогодні Сполучені Штати Америки, які є багатонаціональним, багатоетнічним державним утворенням, більше, ніж інші країни світу, відчувають вплив культурно-інформаційних перетворень і міграційних процесів, що відбуваються в сучасному світі. У цих умовах однією з основних проблем, що стоять перед американським суспільством, є виховання толерантності до інших культурних форм життя, без чого неможлива акультурація, адаптація один до одного представників численних культур, націй і рас, що населяють і прибувають в цю країну. Подальшого вивчення

вимагають можливості впровадження окремих ідей американського досвіду організації полікультурної освіти у вітчизняний освітній простір.

Література

1. Banks J.A., Banks C.A. M. Multicultural education. Issues and Perspectives. - New York: MacMillan, 2003. - 173 p.
2. Slitter, C. Culture, difference and power. - New York: Teachers College Press, 2001. - 325 p.
3. Schechter, S., Cummins, J. Multilingual education in practice: using diversity as a resource. - Portsmouth, NH: Heinemann, 2003. - 310 p.
4. Nieto, S. Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education. - New York: Longman, 2000. - 449 p.
5. Ballinger C. Teaching Other People's Children: Literacy and Learning in a Bilingual Classroom. - New York: Teachers College Press, 1999. - 137 p.
6. Darder A. Culture and power in the classroom: A critical foundation for bicultural education. - New York: Bergin & Garvey, 1997. - 509 p.
7. Gay, G. & Howard, T. Multicultural teacher education for the 21st century // Teacher Educator. - 2000.36(1). - P.1-16.

Kozubovska I.V.

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor

*Head of Department of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School
of Uzhhorod National University*

Rozlutska G.M.

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor

*of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School Department
of Uzhhorod National University*

Sidun L.M.

*Post graduate student of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School
Department of Uzhhorod National University,
Ukraine, Uzhhorod*

MULTICULTURAL EDUCATION OF PUPILS IN PRIMARY SCHOOLS OF USA

This article deals with the problem of multicultural education in USA. It is underlined that the multicultural policy is the way of effective solving of many urgent problems in multicultural society. The necessity of tolerant coexistence of large and small ethnic and national communities evokes the need of a new system of education, which will enable to take into consideration national (ethnic) divergences. It means - multicultural education which is a part of general education. Multicultural education provides the formation of multicultural person with preservation of personal identity and the readiness to live in peace and harmony with representatives of various racial, ethnic, cultural, religious groups in a modern socio-cultural environment. The aim of the article is to analyze the main peculiarities of multicultural education of pupils of primary schools in USA.

Key words: *cultural diversity, multicultural society, multicultural education, pupils of primary schools, ethnic minority, USA.*